

## Sağlık Yayıncılığı ve Türk Tıp Dizini

Orhan Yılmaz<sup>1</sup>

<sup>1</sup>TÜBİTAK-ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurulu Başkanı, S.B. Dışkapı Yıldırım Beyazıt E.A. Hastanesi 3. Kulak-Burun-Boğaz Kliniği Şefi, Ankara

Çağımız iletişim çağıdır. Sağlık Bilimleri alanındaki iletişim de alanımızın gelişimi için çok önemlidir. Ancak bu önem, alanımızın dinamizmi nedeniyle giderek daha hızlı değişime uğramaktadır. Meslektaşlar arası iletişimimizde dernek, vakıf gibi kurumsal, kongre, sempozyum, konferans, ders, kurs gibi sözel ve kitap, dergi gibi yazılı iletişim araçlarını kullanmaktayız. Bu yazının amacı dergi veya süreli yayınlar ile yapılan iletişimidir. Süreli yayının ürünü makale veya yazılardır. Yazılarımızın amacı; bilim ortamına katkı, çalışmalarımızı meslektaşlarımıza aktarmak ve bilimsel saygınlık olarak düşünülse de akademik kariyer, popüler olmak veya büyük doktor olmak amacıyla yapıldığını belirten meslektaş sayımız hiç de azımsanamaz. Aynı şekilde dergi veya süreli yayın yayınlama amacımız da sözel bilgiyi kanıt altına alma, bilim ortamına katkı sağlamak, gelecek kuşaklara bilgimizi, deneyimlerimizi aktarmak ve bilimsel tekrarı önlemek olarak açıklanabilirken, bu işlevi kendimize veya yakınlarımızın akademik yükseltmeleri için kullanmak, popüler ve büyük olmak olarak açıklayanlar da olacaktır. Bilimsel saygınlık konusu ise ne acıdır ki ülkemizde bolca örneklerini gördüğümüz etik dışılıklar ve tıp dışı iletişim organlarına bile yansıyan olumsuzluklar nedeniyle tartışılır olmaktadır.

Oysa ülkemizde sağlık bilimleri alanında süreli yayıncılık 1849 yılında yayınlanan Vak-ayi Tıbbiye dergisi ile başlayan bir sürece dayanmaktadır. Yüz altmış yılla yaklaşan sağlık süreli yayıncılığımızın bilgisayar ve iletişim alanındaki gelişmeler nedeniyle önemli aşamalar sağlamasına karşın istenen düzeyde olduğunu söylemek için henüz erkendir.

Hemen her alt dalında veya ayrıntısında bile önemli aşamalar kaydeden sağlık biliminde ne acıdır ki “Bilimsel makale yazımı” konusunda herhangi bir aşamada eğitim sağladığımızı söyleyemeyiz. Tıp eğitiminin başlangıç yıllarında yapılması gereken eğitimin bulunmayışı, bu öğretiyi uygulayarak öğrenme durumunda bırakmaktadır. Bu konudan ise sonraki yıllarda etik dışılıkları beklemek sürpriz olmasa gerektir. Nitekim ülkemizde çok sayıda yapılan çalışma ve sununun bilimsel makaleye dönüşmemesi bunun en somut göstergesi olmaktadır. Yazarlık hakkı ve isim sıralaması da sonraki sırada yer alan sorun olmaktadır.

Ülkemizde sağlık süreli yayıncılığından söz edilince Türk Tıp Dizinine farklı bir paragraf açılmalıdır. Süreli Yayıncılık temelinde çalışmalar bulunsa da, 1994 yılında TÜBİTAK çatısı altında bir avuç akademisyenin başlattığı çalışmalar bugün bir hayli farklı noktaya varmıştır. “Index Medicus” benzeri bir dizin oluşturma düşüncesiyle başlayan Türk Tıp Dizini Oluşturma Kurulu çalışmaları 2001 yılında bu yana ULAKBİM çatısı altında sürmektedir. Sağlık Bilimleri alanında ulusal bir dizinleme sistemini ülkemize kazandırmak, yurt içi yayın kalitesini yükseltmek, dergilerimizin uluslararası düzeyde kabul görmesini sağlamak ve belirlenen kriterlere göre dergileri standardize etmek için “**Türk Tıp Dizini**”nin oluşturulması amacıyla “**Türk Tıp Dizini Oluşturma Kurulu**” çalışmalarına başladı. Ayda bir bazen ise iki kez, ama mutlak gönüllülük temelinde toplanarak dergiler değerlendirildi ve dizine alınma ölçütleri oluşturularak dergilerin dizinlenmesi sağlandı.

Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) ile birlikte yürüttüğü çalışmaların sonucu 1993, 1994, 1995, 1996 ve 1997 yılı konu ve yazar dizinleri basılı olarak yayınlandı. 1998 yılından başlayarak ULAKBİM web sayfalarında internet ortamında da araştırmacıların kullanımına sunuldu.

**Alındığı Tarih:** 09.05.2008  
**Yazışma Adresi (Address):** Doç. Dr. Orhan Yılmaz  
S.B. Dışkapı Yıldırım Beyazıt E.A. Hastanesi  
3. Kulak-Burun-Boğaz Kliniği, Ankara  
**e-posta:** orhan@kbb-bbc.org

*Türk Tıp Dizini'nin amaçları şunlardır:*

- Sağlık bilimleri ile uğraşan Türk bilim adamlarına ulusal nitelikteki mevcut bilgileri sunarak, çalışmalarında yardımcı olmak;
- Sağlık bilimleri alanındaki araştırma makalelerinin bibliyografik verilerini depolayarak, onları geleceğe ve gelecek nesillere aktarmak;
- Sağlık bilimlerinde ulusal düzeyde bibliyografik denetimi gerçekleştirebilmek;
- Araştırmalarda tekrarları önleyerek, işgücü ve ekonomi sağlamak;
- Araştırmaları bibliyografik verilerle desteklemek suretiyle, onların yaygınlaşmalarına yardımcı olmak;
- Böylece araştırma kalitesini arttırırken, artan kalitenin getireceği daha iyiye yönelik rekabet ortamının gelişmesine katkıda bulunmak;
- Aynı şekilde, dergilerin de kaliteli bir şekilde yayınlanmalarını sağlamak ve buna bağlı olarak yayın sürekliliklerini arttırmak;
- Tıp Veri Tabanı işletmeciliğinde yapılan bu öncülüğün sonucu olarak, aynı konuda danışmanlık hizmetleri sunmak;
- Başta tıp alanları olmak üzere bilim dilinin gelişmesine yardımcı olmak ve bu bağlamda, veri tabanları kapsamında oluşacak kavramsal dizinler, konu başlıkları listesi vb. ürünler meydana getirmek;
- Türk araştırmacıların yayınlarını ulusal ve uluslararası platforma taşımak.

*Türk Tıp Dizini'nin özellikleri de şunlardır:*

- Türk Tıp Dizini, sağlık bilimleri alanlarında Türkiye'de yayınlanan süreli yayınlardaki Türkçe ve diğer dillerdeki makaleleri kapsamaktadır;
- Türk Tıp Dizini'ne giren makalelerin yaklaşık %25'inin İngilizce olarak yazılmış bulunduğu görülmektedir;
- Türk Tıp Dizini kapsamına derleme ve çeviriler alınmamaktadır;
- Türkiye'de düzenli aralıklarla çıkan dergiler, Türk Tıp Dizini'nin kapsamına alınmaktadır;

- Hem bu aday dergilerin ve hem de dizin kapsamında bulunan dergilerin süregelen içerikleri bilgisayar ortamında izlenmektedir;
- İlgili kurul toplantılarında her dergi, sayı bazında tek tek ele alınarak incelenmektedir;
- Dizinde yer alan derginin de, bu statüsünü kaybetmemesi için kalite özelliklerini koruması şarttır;
- Dergileri inceleyen, değerlendiren Türk Tıp Dizini Kurulu üyeleri, uzmanlık dalları bakımından tıp doktorları, eczacılar, veterinerler ve kütüphanecilerden oluşmaktadır;
- Dergi seçimi, Türk Tıp Dizini Kurulunca geliştirilmiş bulunan ve her yıl bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin getirdiği değişiklikler doğrultusunda güncellenen "Tıp Dergileri Değerlendirme Kriterleri" çerçevesinde Kurul tarafından yapılmaktadır;
- Türk Tıp Dizini'nde yer alan makalelerin, genelde özgün araştırmalardan oluştuğu görülmektedir;
- Makale girdilerinin bilgisayar ortamına aktarılmasında kullanılan girdi formu, National Library of Medicine (NLM) formatı göz önüne alınarak geliştirilmiştir;
- Makale ile ilgili kayıtlar yapılırken, dizinlemedeki anahtar sözcükler Medical Subject Headings (MESH)'den, Türkçe anahtar sözcükler ise ULAKBİM Tıp Grubunda çalışan konu uzmanları tarafından serbest olarak verilmektedir;
- Dizinlemek için daima en son tarihli MESH, "Medical Subject Headings" listesi kullanılmaktadır;
- Dergilerin sağlanması ve izlenmesi, verilerin girilmesi, dizinlenmesi ve editörlüğü ULAKBİM Tıp Grubu tarafından, dizinlenen dergilerin bilgisayar ortamına geçirilmesi, güncelleştirilmesi ve onların web erişimlerinin sağlanabilir duruma getirilmesi ULAKBİM Teknik Grup elemanlarınca yürütülmektedir;

Türk Tıp Dizini'nin ülkemizin tıp enformasyonunun kalitesine yaptığı en büyük katkı, "Dergilerin Türk Tıp Dizinine Alınma Kriterleri"ndeki bağlayıcı hükümler olmuştur. Bu kıstaslar çerçevesinde, dergilerin düzenli zaman aralıklarında yayınlanması, dergilerdeki danışman değerlendirme sisteminin belirlenen koşullara uygunluğu, araştırma makalesi sayısının tüm makalelerin en az

%50'sini oluşturması koşulu, yıllık dizinlerin olması, İngilizce ve Türkçe başlıkların bulunma zorunluluğu, makalelerde anahtar sözcüklerinin verilmesi gereği, tıp dergi yayıncılığına en azından "standartlara uyma" kaygısını getiren bir çığır açmıştır.

*Türk Tıp Dizini'nin hedefleri şöyledir:*

- Fiziksel standartlardaki başarıyı, makalelerin nitelikleri açısından da yakalamak;
- Tüm dergilerin tam metinlerine ulaşım sağlamak;
- Araştırmacıların en kısa sürede istenilen kaynağa erişmelerini sağlamak;
- Sağlık bilimleri konusunda terminolojide birlik sağlanmasına çalışmak;
- Sağlık alanında uluslararası erişilebilen Türkçe kaynakların sayısını artırarak küreselleşme sürecinde Türkiye'nin bilgi düzeyini artırmak;
- Türk Tıp Dizinine giren dergilerin SCI'deki (Science Citation Index) atıf sayılarının belirlenmesi;
- Türk Tıp Dizini'ne giren atıf yapılan Türkçe kaynakların belirlenmesi ve web ortamına aktarılması;
- Etkin bir tanıtımla çok sayıda kullanıcıya erişim sağlanması;
- Tüm dergilerin elektronik ortamda ULAKBİM'e ulaştırılması;
- Türkiye'de e-dergi yayıncılığının özendirilmesi;
- Editörlere ve kullanıcılara yönelik tanıtım ve eğitim seminerler düzenlenmesi;

Bu hedeflerine ulaşmak için yaptığı çalışmalar dışında 1993 yılından başlayarak her yıl "**SAĞLIK BİLİMLERİNDE SÜRELİ YAYINCILIK**" Sempozyumları düzenlemeye başlamıştır. Sempozyumların amacı Sağlık Bilimlerinde Süreli Ulusal Yayın kalitesi, bilimsel standartların yükseltilmesi, "Türk Tıp Dizini" çalışmalarının tanıtımı olarak düşünülmektedir. 2005 yılından sonra bu amaca Ulusal Atıf Dizini çalışmalarının aktarılması da eklenmiştir.

Türkiye'deki Sağlık Süreli Yayıncılığının son yıllardaki durumunu belirlemek amacıyla Türk Tıp Dizini Kurulu'nun yaptığı bir anket çalışmasının sonuçlarını özetlersek ülkemiz sağlık süreli yayıncılığı hakkında te-

mel bir değerlendirmemiz olabilir. Çalışma ULAKBİM'e ulaşan süreli yayınların yetkililerinin yanıtladığı anket soruları sonuçlarıdır.

Bu çalışmaya göre:

- Dergilerimizin kurumsal bir iletişim adresleri bulunmamaktadır. Yazılan iletişim bilgileri açısından dergilerin %40'ına ulaşılammıştır. Ulaşılanların %57'sinden yanıt alınabilmiştir;
- Dergilerimizin %73'ünün kısaltılmış adı bulunmaktadır;
- Dergilerimizin büyük bir bölümünün adı herhangi bir şekilde değişmiştir;
- Web sayfası bulunan dergilerin %58'inde özetler, diğerlerinde tam metin olarak makaleler yayınlanmaktadır;
- Dergilerimizin önemli bir bölümü 1980-1990 yılları arasında yayın yaşamına başlamıştır;
- Yayın dili %55'inde Türkçe, %39'unda Türkçe-İngilizce %6'sında sadece İngilizce'dir;
- Dergilerimizin büyük çoğunluğu yılda 3 veya 4 sayı olarak basılmaktadır;
- Dergilerimizin sadece %5 kadarı basımda gecikmesi olduğunu kabul etmektedir;
- Dergilerimizin %62'si dal dergisi diğerleri genel tıp dergisidir;
- Dergiler sırasıyla Derneklerin, Fakülte kliniklerinin ve daha azı Devlet hastanesinin yayın organı konumdadırlar;
- Önemli bir bölümü her sayıyı 500 veya daha az miktarda basmaktadır;
- Büyük çoğunluğunda tek editör bulunmaktadır; (Editörler genellikle 5-10 yıl gibi süre görevde olmaktadır).
- Yayın kurullarının üye sayısı 10 kadardır. Ancak yayın kurulu, editörler kurulu, danışma kurulu gibi kurulların görev tanımlarının net olmadığı saptanmıştır. Önemli bir kısmı yazı değerlendirmesi yapmaktadır.
- Danışman, değerlendirici sayısı giderek 3 rakamlı sayılara ulaşmaktadır;
- Her yazıyı 2 danışman değerlendirmektedir;

- Dergi editörleri danışmanlara 20-30 gün değerlendirme süresi vermektedirler;
- Değerlendirmeye giden yazılar danışmanlarda en az 7, saklıkla 30-120 gün kadar kalmaktadır;
- Dergilerin yarısında istatistik değerlendirmesine başvurulmamaktadır;
- Yazıların red oranı ortalaması % 21.1 olarak bulunmuştur;
- Dergilerimizin üçte birinde yazışma sekreteryası bulunmamaktadır.
- Büyük bir çoğunluğunda kaynaklar yazı içinde geçiş sırasıyla verilmektedir.
- Dergilerin dörtte üçü reklam almaktadır. Bu reklamlar derginin ilk veya son sayfalarında yer almakta, çok az bir kısmında yazı aralarında bulunmaktadır.

Türk Tıp Dizini Kurulu, hedeflediği yönde ve amaçlarının tümünü gerçekleştirmek için yoluna devam etmektedir.

## Kaynaklar

1. Yılmaz O, Hünkar T. Türk Tıp Dizini. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004. Ed. Yılmaz O. TÜBİTAK Matbaası. Ankara, 2004. s. 3-9.
2. Yılmaz O. Bilimsel süreli yayınlarımız ve Türk Tıp Dizini. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004. Ed. Yılmaz O. TÜBİTAK Matbaası. Ankara, 2004. s.11-28.
3. Yılmaz O. Kan kaybeden sağlık bilimleri ulusal süreli yayıncılığımız ve Türk Tıp Dizini. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005. Ed. Yılmaz O. Baskı Matbaası. Ankara, 2005. s. 333-338.
4. Yılmaz O. Yayıncılık etiğinde yazar dışı faktörler. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005. Ed. Yılmaz O. Baskı Matbaası. Ankara, 2005. s. 348-354.
5. Yılmaz O. Türk Tıp Dizini'ne alınma ölçütleri. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2007. Ed Yılmaz O, Openajans. Ankara, 2007. s. 91-98.